

G

GRENSARBEID

Hoofdstuk 5

Dirk Malfait

België telt meer uitgaande grensarbeiders (ze wonen in België, ze werken in de buurlanden) dan inkomende grensarbeiders (wonen in de buurlanden, werken in België). Groothertogdom Luxemburg en Nederland zijn de 'populairste' landen voor de Belgen om te gaan werken. Omgekeerd maken de Fransen de meerderheid uit van de inkomende werkpendel.

De afgelopen tien jaar is de uitgaande grensarbeid tussen het Vlaams Gewest en Nederland gedaald bij de mannen en gestegen bij de vrouwen.¹ Anno 2001 waren er ongeveer 16 000 Vlamingen werkzaam in Nederland, tegenover ruim 5 600 inkomende grensarbeiders uit Nederland. Het is vooral de laatste vijf jaar dat heel wat Nederlanders de weg naar Vlaanderen vinden.

De regio's Hasselt, Tongeren en Turnhout tellen de meeste uitgaande grensarbeiders (en weinig inkomende grensarbeiders), terwijl regio Antwerpen-Boom en regio Gent heel wat inkomende grensarbeiders vanuit Nederland ontvangt (en minder uitgaande grensarbeiders telt). Enigszins gechargeerd zou je kunnen stellen dat de minder florissante arbeidsmarktsituatie in de Belgische grensstreek fungeert als een push-factor, terwijl het vraagoverschot in de Nederlandse grensstreek, met veel jobs en openstaande vacatures, als een pull-factor werkt. De helft van de mannelijke grensarbeiders die in Nederland werken is actief in de industrie. Opvallend is dat ruim één op vijf van de vrouwelijke grensarbeiders in de Nederlandse gezondheids- en welzijnssector werkt.

¹ Voor een meer uitgebreide analyse van de grensarbeid tussen Vlaanderen en Nederland zie (Malfait, 2002a) via www.steunpuntwav.be

1 *Schets van de Belgische situatie*

1.1 *Uitgaande grensarbeid*

Op 30 juni 2001 telt België 52 357 inwoners die in één van onze buurlanden (Luxemburg, Frankrijk, Duitsland of Nederland) als loontrekkende werkzaam zijn.² Dit is amper 1,5% van alle loontrekkenden in België.

Binnen deze populatie van *uitgaande grensarbeiders* maken de inwoners van Wallonië veruit de grootste groep uit (33 534 of 64%), tegenover 18 453 Vlamingen (35%). In Wallonië zijn het overwegend mannen die de kost gaan verdienen over de grens, terwijl in Vlaanderen de mannen slechts een kleine meerderheid vormen onder de uitgaande grensarbeiders.³

Met 24 900 uitgaande grensarbeiders is het Groothertogdom Luxemburg het 'populairste' werkland voor Belgen, gevolgd door Nederland (17 100), Frankrijk (5 300) en Duitsland (5 100). Nagenoeg alle grensarbeiders *naar Luxemburg* wonen in Wallonië waarvan het gros (80%) in de provincie Luxemburg. Wallonië is tevens goed voor 79% (4 200) van de totale grensarbeid *naar Frankrijk*, waarvan 70% alleen al uit de provincie Henegouwen. West-Vlaanderen (800) en Oost-Vlaanderen (100) zijn samen goed voor een negenhonderdtal grensarbeiders naar Frankrijk.⁴ Van de 5 100 grensarbeiders *naar Duitsland* wonen er 4 500 in de provincie Luik (89%).⁵ Ongeveer 96% van alle grensarbeiders *naar Nederland* woont in Vlaanderen.

2 Daarnaast waren er in 2001 229 zelfstandigen woonachtig in België en werkzaam in een van onze buurlanden.

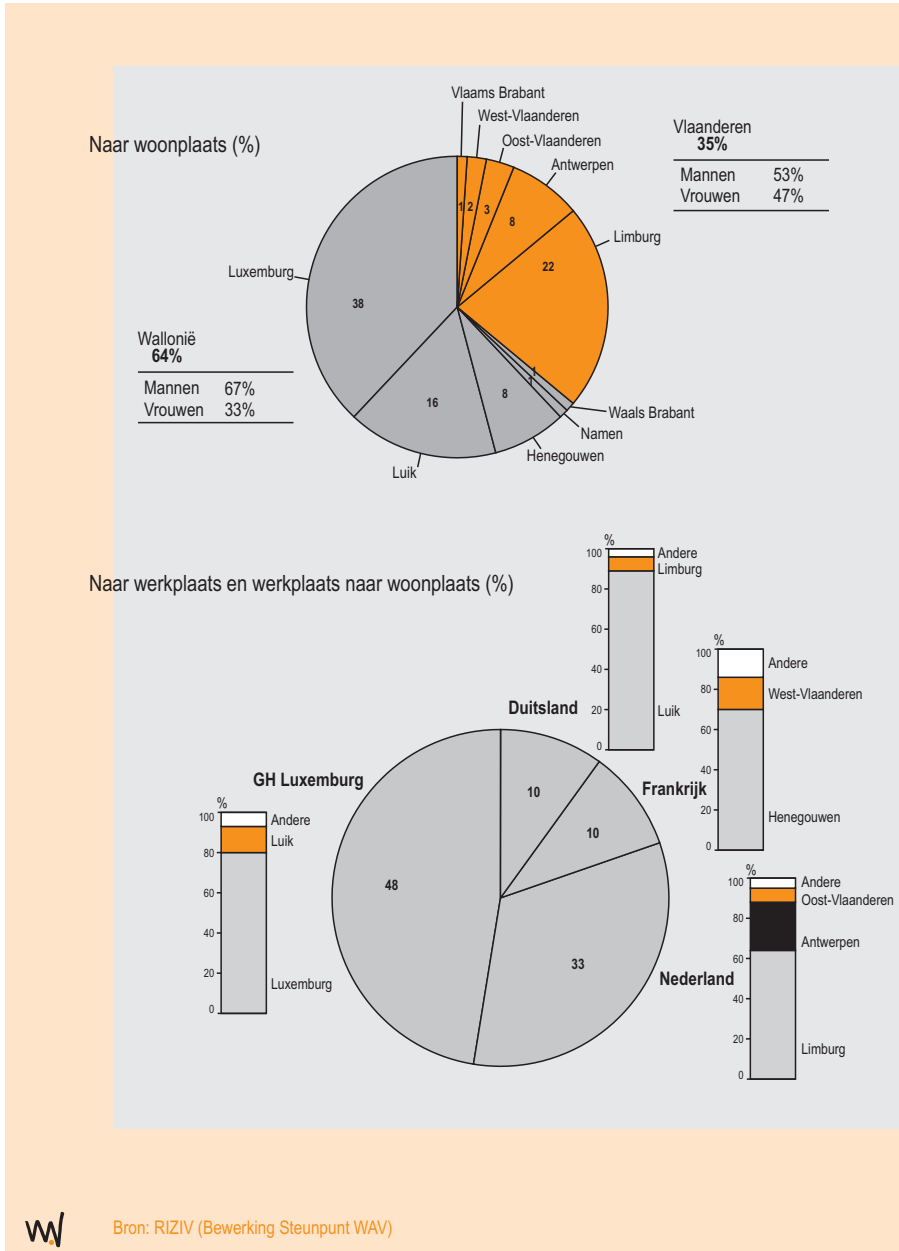
3 Voor een overzicht van gedetailleerd cijfermateriaal dat gebruikt wordt in dit hoofdstuk verwijzen we naar www.steunpuntwav.be, rubriek publicaties, jaarreeks 'De arbeidsmarkt in Vlaanderen', jaarreeks 2002, deel 4 Jaarboek Cijferbijlage.

4 Voor een recent overzicht en achtergrond van de grenspendel Frankrijk-Belgische grensstreek (Ieper, Kortrijk, Roeselare, Tournai en Mouscron) zie (Termote, 2002).

5 Het globale cijfer uitgaande grensarbeiders richting Duitsland moet met het nodige voorbehoud gelezen worden. Het aantal uitgaande grensarbeiders naar Duitsland is het enige cijfer waar de gegevens van het RIZIV afwijken van deze van het Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid (Federaal Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid, 2001, p.95). Voor de jaren 1996-1999 ligt het MTA-cijfers telkens ruim dubbel zo hoog dan het RIZIV-cijfer. Voor 2000 en 2001 mogen we aannemen dat dit eveneens zo zal zijn. Het MTA argumenteert dat ze zich vooral baseert op het RIZIV tenzij er te 'grote afwijkingen zijn, waarna buitenlandse bronnen worden gebruikt.

Figuur 5.1

Aandeel uitgaande grensarbeiders volgens woonplaats, werkland en de combinatie per provincie (België, 30 juni 2001)

1.2 Inkomende grensarbeid

In vergelijking met de uitgaande grensarbeid (52 000) is de inkomende grensarbeid (inwoners uit onze buurlanden die in België in loonverband werken) beperkter: 28 200 eenheden.⁶ Met 21 000 *inkomende grensarbeiders* is België in de eerste plaats erg in trek bij de Fransen, op een grote afstand gevolgd door de Nederlanders (6 200). Beide landen samen maken 95% van de inkomende grensarbeid uit.⁷

Ongeveer 62% van de globale inkomende werkpendel situeert zich in Wallonië, 36% in Vlaanderen. Henegouwen telt één op vier van alle inkomende grensarbeiders, gevolgd door Luxemburg (16%). West-Vlaanderen neemt 13% van de globale inkomende werkpendel naar België voor haar rekening.

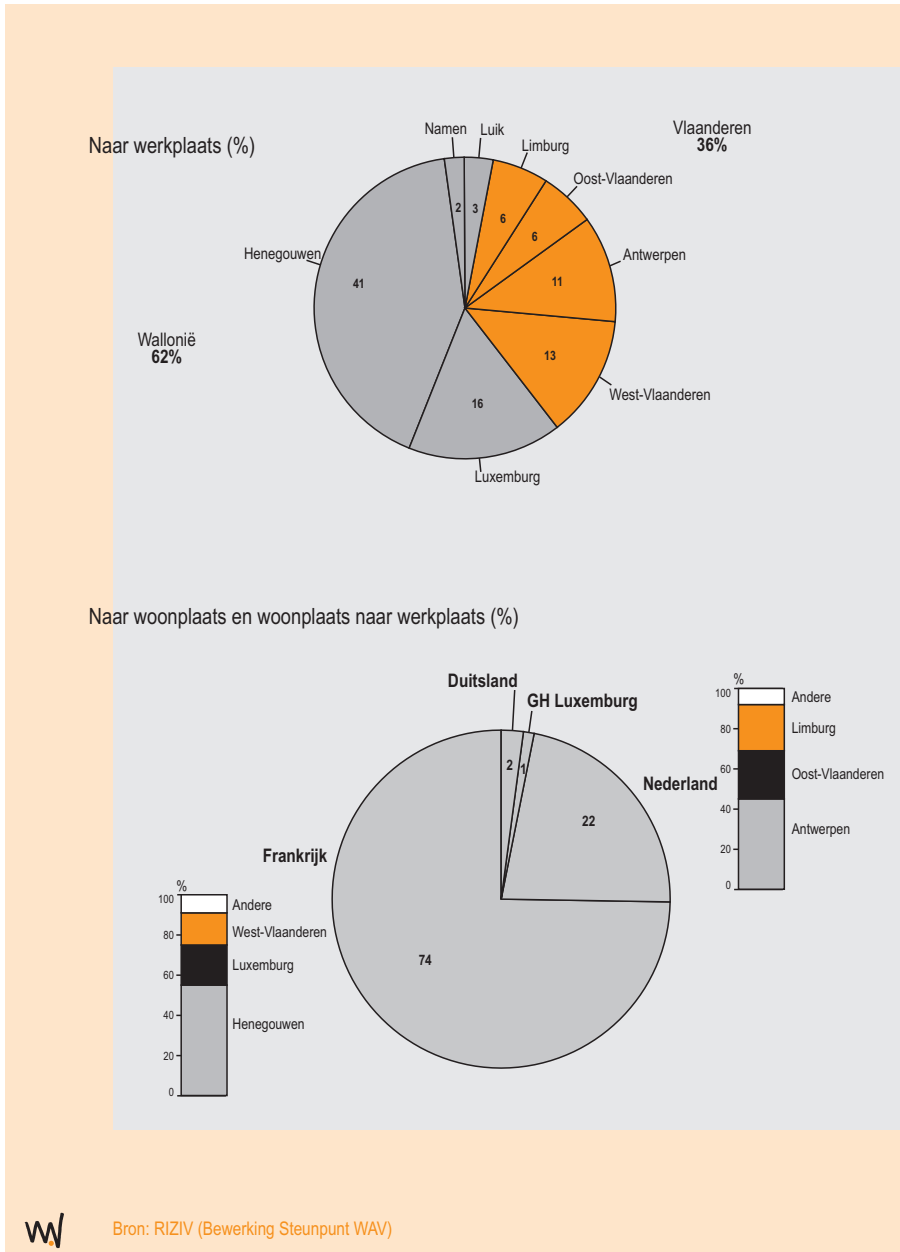
Acht op tien van de *Franse grensarbeiders* is werkzaam in Wallonië (16 700), waarvan alleen al 55% in de provincie Henegouwen. West-Vlaanderen neemt op haar eentje 16% van de inkomende grensarbeid uit Frankrijk voor haar rekening, oftewel 3 400 Franse grensarbeiders. Anderzijds is het niet verwonderlijk dat 96% van de inkomende grensarbeid *vanuit Nederland* zich in Vlaanderen situeert, waarbij de provincie Antwerpen het meest 'in' is.

6 Daarnaast zijn er 490 zelfstandigen woonachtig in een van onze buurlanden en actief in België.

7 Duitsland is goed voor 615 werknemers (2,2%) en Luxemburg voor 378 werknemers (1,3%).

Figuur 5.2

Aandeel inkomende grensarbeiders volgens woonland, werkland en combinatie per provincie (België, 30 juni 2001)

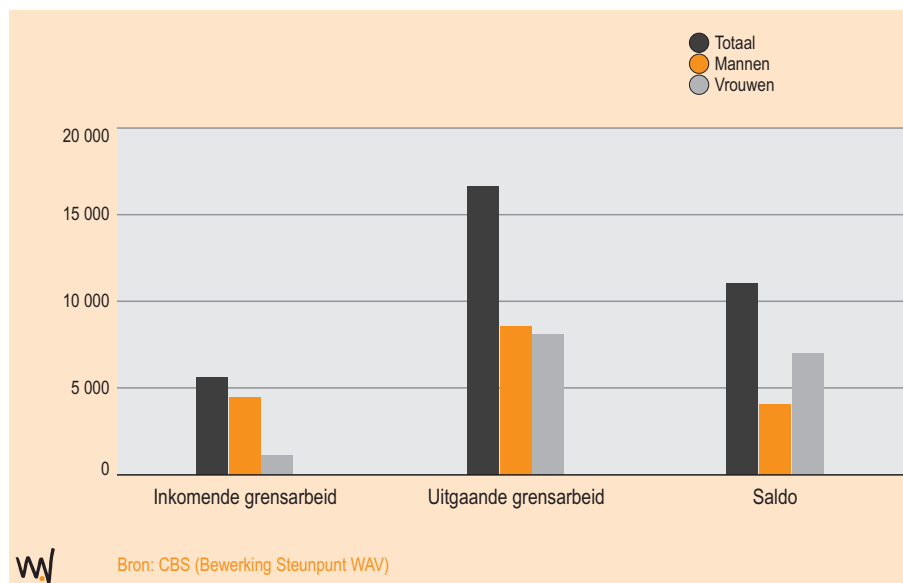
2 *Schets van de Vlaams-Nederlandse situatie.*

2.1 *Omvang*

Op 31 maart 2001 telde het Vlaams Gewest 16 665 inwoners die in Nederland werkzaam zijn, waarvonder bijna evenveel mannen (8 571) als vrouwen (8 094).⁸ Omgekeerd waren er slechts 5 605 Nederlanders werkzaam op het Vlaamse grondgebied, waarbij deze inkomende grensarbeid hoofdzakelijk een mannenzaak is (4 489 mannen en 1 116 vrouwen).⁹

Figuur 5.3

Inkomende – en uitgaande grensarbeiders Vlaams Gewest-Nederland naar geslacht en leeftijd (31 maart 2001)

Zowel de inkomende- als de uitgaande grensarbeiders zijn overwegend tussen 25 en 44 jaar. De populatie uitgaande grensarbeiders telt verhoudingsgewijs iets meer jongeren en minder ouderen, terwijl dit bij de inkomende grensarbeiders net omgekeerd is.

8 Voor de methodologische achtergrond verwijzen we naar www.steunpuntwav.be, rubriek publicaties, jaarreeks 'De arbeidsmarkt in Vlaanderen', jaarreeks 2002, deel 4 Jaarboek Methodologische bijlage.

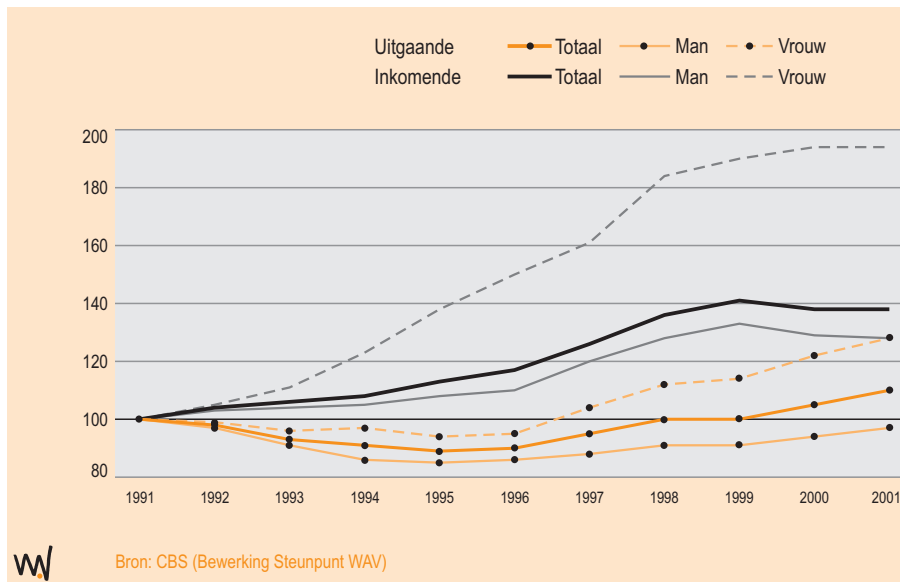
9 In 2001 werden 111 zelfstandigen geteld, woonachtig in Vlaanderen en werkzaam in Nederland, terwijl 182 Nederlanders hun zelfstandige activiteit in Vlaanderen bezigen.

2.2 ■ ■ Evolutie

In een langetermijnperspectief (1980-2001) was er een globale terugloop van het aantal uitgaande grensarbeiders. Tussen 1980 en 1991 daalde het aantal *uitgaande grensarbeiders* van 17 500 naar 15 100 of -13,7% (Brouwers e.a., 1994, p.4). In de eerste helft van de jaren '90 was er een verdere terugloop van het aantal inwoners uit België dat in Nederland de kost verdiende, om vanaf 1995 opnieuw beperkt te groeien en in 2001 met ongeveer 1 500 eenheden net boven het niveau van 1991 uit te stijgen. De afgelopen tien jaar is de uitgaande grensarbeid (van Vlaanderen naar Nederland) m.a.w. slechts beperkt toegenomen (+10%). Bij de mannen was er zelfs een daling (-3%), bij de vrouwen een opvallende stijging (+28%). Deze sterke groei van de vrouwelijke grensarbeid deed zich vooral de afgelopen twee jaar voor (1999-2001), met een toename van ongeveer 900 eenheden.

Figuur 5.4

Evolutie van de inkomende – en uitgaande grensarbeiders Vlaams Gewest-Nederland naar geslacht (31 maart 1991 - 31 maart 2001)

De *inkomende grensarbeid* vanuit Nederland bleef in de jaren '80 min of meer constant (rond de 4 000). Tussen 1991 en 2001 was er evenwel een sterke (+38%) toename van de inkomende werkpencil, bijzonder onder de vrouwen (bijna een verdubbeling tussen 1991 en 2000). Vooral tussen 1995 en 1999 kende de inkomende grensarbeid een hoge vlucht en werd de Vlaamse arbeidsmarkt voor Nederlanders erg 'aantrekkelijk'. Recent (1999-2000) was er een

lichte terugval, en ook in 2001 bleef het aantal inkomende grensarbeiders uit Nederland stabiel.

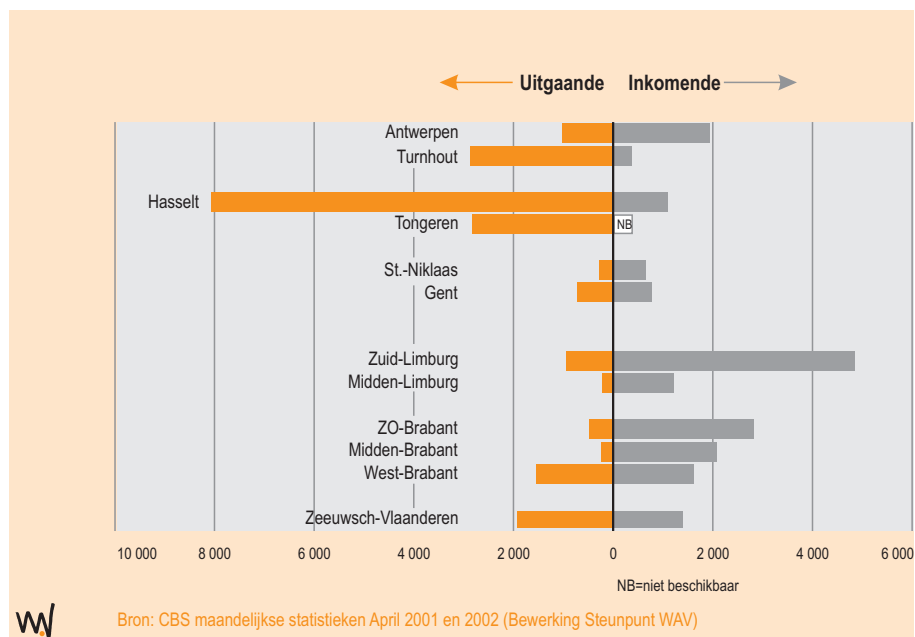
3 Profiel van de grensarbeid Vlaanderen-Nederland

3.1 Saldo inkomende en uitgaande grensarbeid naar regio

De inkomende – en uitgaande grensarbeid is niet gelijk verdeeld naar regio. Enerzijds zijn er, zowel in Vlaanderen als in Nederland, regio's waar de uitgaande grensarbeid sterker is dan de inkomende grensarbeid (bv. Hasselt, Tongeren, Turnhout in Vlaanderen en West-Brabant, Zeeuwsch-Vlaanderen in Nederland). Aan de andere kant zijn er regio's waar de inkomende grenspendel sterker is dan de uitgaande grenspendel (bv. Antwerpen, St-Niklaas in Vlaanderen en Zuid-Limburg, Zuidoost-Brabant in Nederland).

Figuur 5.5

Inkomende- en uitgaande grensarbeid tussen het Vlaams Gewest en Nederland volgens regio/rayon (31 maart 2001)

In Vlaanderen is de arbeidsmarktsituatie in de grensstreek met Nederland door de band genomen minder florissant dan gemiddeld in het Vlaams Gewest. Limburg als geheel, en de Maaskant in het bijzonder, regio Turnhout, maar ook de noordkant van regio St-Niklaas en regio Gent, kenmerken zich door een bovengemiddelde werkloosheidsgraad.¹⁰

Hoe kenmerkt de arbeidsmarkt zich in Nederland, in de grensstreek met Vlaanderen? Globaal gezien is de feitelijke arbeidsmarktsituatie in Nederland gunstiger dan in Vlaanderen met door de band minder werklozen en meer werkenden (Van Mechelen, 2001a, p. 43-49). Bovendien beschikken de Nederlandse grensgebieden (vooral Zuidoost-Brabant, Zeeland in minder mate) over heel wat arbeidsplaatsen op hun grondgebied, zonder echter koploper te zijn in Nederland. Daarnaast blijven er heel wat vacatures openstaan. Nergens anders in Nederland is het aantal vacatures in verhouding tot de arbeidsplaatsen zo hoog dan in Zuidoost-Brabant (CBS, 2002a, p. 160-168).

Enigszins lapidair kan worden gesteld dat de regio's van waaruit er meer grensarbeiders vertrekken dan binnenkomen, zich kenmerken door een minder gunstige arbeidsmarktsituatie en minder werkgelegenheid dan regio's die meer grensarbeiders ontvangen dan 'uitsturen' en die zich kenmerken door een gunstigere arbeidsmarktsituatie met heel wat arbeidsplaatsen.

3.2 ■ ■ Uitgaande grensarbeid volgens sector

Van de uitgaande grensarbeiders weten we in welke sectoren ze werkzaam zijn. Tabel 5.1 toont dat ongeveer 37% van de uitgaande werkpandel zich in de industrie situeert, op de voet gevolgd door de commerciële diensten (34%). De grensregio (in Nederland) heeft een uitgesproken industrieel profiel (CBS, 2002b, p.213). Naar sector zijn er grote verschillen tussen mannen en vrouwen.

Grensarbeiders werken verhoudingsgewijs meer in de industrie (51% van de mannen en 22% van de vrouwen) dan de totale populatie Vlaamse loontrekkenden, waar dit aandeel mannen en vrouwen in de industrie respectievelijk 38% en 13% bedraagt. Grenspendelaars, zo ondersteunt een recente studie, vindt men vooral in productiefuncties (Etil-Roa, 2001, p.98).

¹⁰ Zie cijfers over de provincies, subregio's en gemeenten op www.steunpuntwav.be

Zoals vermeld is ruim de helft van de (Vlaamse) mannen die in Nederland werkt actief in de secundaire sector (4 400), met de auto-industrie (900 jobs) als uitschieter (10% van de uitgaande grensarbeid bij mannen). Met bedrijven als Ned-Car (productie van Volvo én Mitsubishi te Born) en DAF-Trucks in Eindhoven is dit niet zo verwonderlijk. Bij de vrouwen is meer dan één op vijf van de uitgaande grensarbeidsters (1 700) actief in de secundaire sector (video en audio, voeding, auto,...).

Van de uitgaande grensarbeiders werkt 30% van de mannen en 38% van de vrouwen in de commerciële dienstensector, wat min of meer overeenkomt met het aandeel in tertiaire sector bij de Vlaamse loontrekkenden (respectievelijk 38% en 39%) De handel is de belangrijkste werkplek binnen de tertiaire sector van de uitgaande grensarbeiders.

Tabel 5.1

In België woonachtige grensarbeiders, werkzaam in Nederland naar sector, volgens geslacht (31 maart 2000)

	Mannen		Vrouwen		Totaal	
	(n)	(%)	(n)	(%)	(n)	(%)
Primaire sector (A/B)	80	0,9	40	0,5	120	0,7
Secundaire sector (C/D/E/F)	4 430	50,7	1 740	21,8	6 170	36,9
Voedingsindustrie	260	3,0	220	2,8	480	2,9
Verv. metaalproducten	460	5,3	130	1,6	590	3,5
Verv. audio, video ea apparatuur	410	4,7	260	3,3	670	4,0
Auto-industrie	920	10,5	210	2,6	1 130	6,7
Verv. bouwmaterialen	460	5,3	90	1,1	550	3,3
Bouw	540	6,2	80	1,0	620	3,7
Tertiaire sector (G/H/I/J/K)	2 600	29,7	3 050	38,1	5 650	33,8
Groothandel	560	6,4	560	7,0	1 120	6,7
Kleinhandel	270	3,1	730	9,1	1 000	6,0
Overige zakelijke dienstverlening	680	7,8	700	8,8	1 380	8,2
Quartaire sector	640	7,3	2 310	28,9	2 950	17,6
Gezondheids- en welzijnszorg	260	3,0	1 740	21,8	2 000	11,9
Onbekend	1 000	11,4	850	10,6	1 850	11,1
TOTAAL	8 740	100	8 000	100	16 740	100

Bron: (CBS, 2001c)

Het meest opvallend in de tabel is echter het groot aantal vrouwen dat werkzaam is in de Nederlandse gezondheids- en welzijnszorg. Ruim één op vijf vrouwen (1 700) werkt in de Nederlandse gezondheids- en welzijnssector. Voor de globale quartaire sector gaat het zelfs om 29% van de vrouwen, terwijl dit aandeel bij de mannen op slechts 7% ligt.

Diverse verklaringen kunnen hiervoor aangehaald worden: 1) Toen er in Vlaanderen (vooral in Limburg) heel wat verpleegkundigen werkloos bleven (jaren '80), was er in Nederland(s) (Limburg) reeds een tekort aan verpleegkundigen. Dit verschil hield verband met de verschillende ontwikkeling van de welzijns- en gezondheidsinfrastructuur in de beide Limburgen. 2) De aantrekkingskracht van Belgische schoolverlaters om in Nederland een opleiding verpleegkunde te volgen, vermits men in Nederland, in tegenstelling tot België, een 'stagevergoeding' krijgt, die een deel van de studiekosten dekt. 3) De Nederlandse gezondheidssector heeft een meer aantrekkelijke arbeidstijdregeling dan de Belgische. 4) Actieve bekendmaking van vacatures van Nederlandse verzorgingsinstellingen in Belgische scholen en media zoals bv. Het Belang van Limburg.

Cijferbijlage: www.steunpuntwav.be, rubriek publicaties, jaarreeks 'De arbeidsmarkt in Vlaanderen', jaarreeks 2002, deel 4 Jaarboek Cijferbijlage

Methodologie: www.steunpuntwav.be, rubriek publicaties, jaarreeks 'De arbeidsmarkt in Vlaanderen', jaarreeks 2002, deel 4 Jaarboek Methodologische bijlage

